

KS. JAROSŁAW A. SUPERSON SAC
Kraków, PAT

UROCZYŚĆ NAJŚWIĘTSZEGO SERCA PANA JEZUSA

W 1729 r. papież Benedykt XIII odrzucił prośby o zatwierdzenie święta Najświętszego Serca Pana Jezusa, skierowane przez króla Portugalii, zgromadzenie wizytek i szerokie gremium biskupów¹. Natomiast kilka lat później papież Klemens XIII, na usilne prośby episkopatu Polski, w 1765 r. pozwolił na celebrowanie święta Najświętszego Serca w Polsce. Papież zezwolił także na sprawowanie święta w Portugalii². Niemniej należy odnotować, że oratorianin Jan Eudes, Normandczyk, był chronologicznie pierwszym kapłanem, który 20 października 1672 r., po otrzymaniu potrzebnych pozwoleń biskupa miejsca, sprawował to święto w kościołach swojego zgromadzenia³.

W XVIII w. biskup Pistoia i Prato w Toskanii Scipione de Ricci zaangażował się w ruch przeciwko tym wszystkim, którzy propagowali kult Najświętszego Serca Pana Jezusa. Biskup potępił wszystkich, którzy krzewili ten kult, oskarżając jego zwolenników o fetyszizm, oddawanie czci Boskiej sercu i o saduceizm. Następnie podczas synodu w swojej diecezji przedstawił program reform nabożeństwa ku czci Serca Jezusa w duchu myśli jansenistycznej. Takie zachowanie biskupa znalazło wielu zwolenników wśród jansenistów na Półwyspie Apenińskim i poza nim⁴. Stolica Apostolska, obserwując takie zachowanie hierarchy, odwołała go ze wspomnianej diecezji.

W reakcji na dość szybko rozprzestrzeniający się jansenizm papież Pius VI 28 sierpnia 1794 r. ogłosił bullę, w której wykazał i napiętnował błędy jansenistycz-

---

¹ Por. E. CATTANEO, *Il centenario della consacrazione del genere umano al Sacro Cuore*, CivCat (1999) II, 440.

² Por. R. GONZÁLES, *Altre feste del Signore*, w: D. BOROBIO (red.), *Ritmi e tempi della celebrazione* (La celebrazione nella Chiesa 3), Torino 1994, s. 216; P. RUOILLARD, *Le feste cristiane in Occidente*, Brescia 2007, s. 125.

³ Por. P. JOUNEL, *Le feste del Signore nel tempo per annum*, w: I.H. DALMAIS, P. JOUNEL, A.G. MARTIMORT (red.), *La liturgia e il tempo* (La Chiesa in preghiera. Introduzione alla Liturgia 4), Brescia 2002³, s. 128; A. ADAM, *L'anno liturgico. Celebrazione del mistero di Cristo. Storia – teologia – pastorale*, red. F. Dell'Oro, M. Sodi (Liturgia e vita 4) Torino 1987, s. 181.

⁴ Por. R. TUCCI, *Storia della letteratura relativa al culto del S. Cuore di Gesù dalla fine del sec. XVII ai nostri giorni*, w: *Cor Jesu, commentationes in Litteras encyclicas Pii PP. XII „Haurietis aquas” quas peritis collaborantibus ediderunt A. Bea S. J., H. Rahner S. J., H. Rondet S. J., F. Schwendimann S. J., Pars historica et pastoralis*, t. II, Roma 1959, s. 534–535.

ne, a wśród nich także i oskarżenia biskupa Scipione de' Ricci i synodu, któremu on przewodniczył, zwrócone przeciw kultowi Najświętszego Serca Pana Jezusa⁵

1. Wiek XIX

Dla pobożności, o której mowa, XIX w. rozpoczął się bardzo szczęśliwie. Dzięki dziełu Alfonso Muzzarelliego (eksjezuita) nareszcie sprecyzowano, że mówienie o Sercu Jezusa odnosi się do jedności, jaka zachodzi w człowieczeństwie Chrystusa i Osobie Słowa Wcielonego. Stąd przez Najświętsze Serce rozumie się w sensie metaforycznym i symbolicznym miłość Jezusa Chrystusa, Boga i Człowieka⁶. Niestety, na tle innych publikacji tamtych czasów takie chrystologiczne rozważania były osamotnione. Inne ówczesne publikacje mówiły o sposobach oddawania czci Najświętszemu Sercu (godzina, koronka itd.), bez formułowania kompletnej teologii Najświętszego Serca Pana Jezusa.

Dla eksjezuitów, po rozwiązaniu Towarzystwa Jezusowego w 1773 r., rozproszonych w różnych diecezjach świata, kult Najświętszego Serca Pana Jezusa był rodzajem wizytówki⁷.

Nowy punkt zwrotny przyszedł od jezuita Jana Perronego, profesora Kolegium Rzymskiego, który jako pierwszy włącza refleksję o Najświętszym Sercu Jezusa do traktatu o Wcieleniu. Po nim także inni teolodzy czynili tak samo, mówiąc o adoracji należnej Chrystusowi i formułując ją. Używali oni metody scholastycznej, wskazując na przedmiot formalny i materialny tej nowej pobożności.

Należy także wspomnieć, że w tych czasach narodził się Ruch Apostolstwa Modlitwy, który w swych założeniach ma propagowanie pobożności do Najświętszego Serca Pana Jezusa⁸. Najbardziej znanym reprezentantem ruchu był jezuita Henri Ramière.

W takim oto klimacie, także pod wpływem Prospera Guerangera — benedyktyńskiego reformatora działającego we Francji, w 1856 r. papież Pius IX ogłasza dla całego Kościoła święto Najświętszego Serca Pana Jezusa⁹. W kalendarzu liturgicznym zostaje ono umiejscowione w piątek po oktawie Bożego Ciała.

⁵ Por. PIO VI, *Autorem fidei*, in *Benedetto XIV, Clemente XIII, Clemente XIV, Pio VI, Pio VII, Leone XII, Pio VIII (1740–1830)*, (Enchiridion delle Encicliche I), Bologna 1994, s. 1342–1425.

⁶ Por. A. MUZZARELLI, *Dissertazione intorno alle regole da osservarsi per parlare e scrivere con esattezza e con proprietà su la devozione e sul culto dovuto al santissimo Cuore di Gesù Cristo*, Roma 1806.

⁷ Por. CATTANEO, *art. cyt.*, s. 440.

⁸ Por. C. PARRA, *Apostolat de la prière*, w: *Catholicisme*, t. I, Paris 1948, s. 726–727.

⁹ Por. I. SCHUSTER, *I santi nel Mistero della Redenzione (Le Feste dei santi dalla Quaresima all'Otava dei Principi degli Apostoli)*, (Liber sacramentorum. Note storiche e liturgiche sul Messale romano 7), Roma 1929, s. 214.

Po ogłoszeniu święta Apostolstwo Modlitwy, poprzez swojego czołowego protagonistę H. Ramière'a, w 1861 r. rozpoczyna wydawanie miesięcznika „Messenger du Coeur de Jèsus”, w którym czytelnikowi proponuje się artykuły doktrynalne i historyczne na temat święta i różnych form pobożności do Najświętszego Serca. W książce *Les espérances de l'église*, opublikowanej w 1862 r., H. Ramière podkreśla, że objawienia w Paray-le-Monial, dane Małgorzacie Marii Alacoque, dały ludzkości tylko ogólny obraz kultu Najświętszego Serca. Ramière był zdania, że kult ten należy włączyć w ideę propagowania i realizacji społecznego królestwa Chrystusa wśród ludzi. Ta myśl, bardzo szeroko znana w środowisku jezuickim, spowodowała pewność, że poprzez kult Najświętszego Serca społeczeństwo po doświadczeniach związanych z rewolucyjnymi tezami zbliżyłoby się do królestwa Chrystusa i z nim zidentyfikowało. W ten sposób to Kościół stałby się nowym przewodnikiem dla społeczeństwa, a nie rewolucjoniści XVIII w.¹⁰ Wspominając M.M. Alacoque należy odnotować, że jezuita Claudio La Colombière był jej spowiednikiem. On to, gdy się upewnił, że objawienia są autentyczne, ofiarował swoje życie, krzewiąc kult Najświętszego Serca¹¹.

Apostolstwo Modlitwy było przekonane, że Opatrzność Boża ofiarowała objawienia M.M. Alacoque, aby społeczność chrześcijańska triumfowała, a zarazem świat był przygotowany na rychłą paruzję Chrystusa¹². Należy także podkreślić wzajemny wpływ kultu Najświętszego Serca i myśli społecznej o budowaniu królestwa Chrystusa; budowaniu na wyrzeknięciu się tez rewolucyjnych przez współczesne społeczeństwa liberalne.

Dwa lata później Peter Joseph Aernouldt, misjonarz z Ameryki Północnej, napisał *bestseller* ascetyczny o Najświętszym Sercu *De imitatione Sacri Cordis Jesu libri quattuor*. Manuskrypt dzieła został wysłany do Rzymu do konsultacji już w 1848 r. Samo dzieło zostało opublikowane dopiero w Einsiedeln w 1863 r.¹³

Nowym znakiem, że waga pobożności, która jest przedmiotem naszych badań, została doceniona, było wyniesienie do grona błogosławionych Małgorzaty Marii Alacoque. Dokonał tego Pius IX w 1864 r. Kilka lat później czytelnik mógł się zaznajomić po raz pierwszy z pełnym wydaniem pism błogosławionej¹⁴. Wszystko to sprzyjało propagowaniu i docenieniu pobożności do Najświętszego Serca, w świetle nowej perspektywy ascetyczno-pastoralnej Kościoła, który toczył bój przeciw rewolucyjnym tezom.

---

¹⁰ Por. D. MENOZZI, *Devozione al sacro Cuore e instaurazione del regno sociale di Cristo: la politicizzazione del culto nella Chiesa ottocentesca*, w: E. FATTORINI (red.), *Santi, culti, simboli nell'età della secolarizzazione 1815–1915*, Torino 1997, s. 165.

¹¹ Por. CATTANEO, *art. cyt.*, przyp. 4, s. 440.

¹² Por. MENOZZI, *art. cyt.*, s. 167.

¹³ Por. E. LAMALLE, *Arnouldt (Arnoult) Pierre*, w: *Enciclopedia Cattolica*, t. I, Firenze–Città del Vaticano 1948, s. 358.

¹⁴ Por. TUCCI, *art. cyt.*, s. 548.

Po wywyższeniu do chwały ołtarzy M.M. Alacoque, przede wszystkim w Europie powstał sprzyjający kłmiał dla publikowania nie tylko dzieł o objawieniach, jakich dostąpiła błogosławiona, ale w ogóle o wydarzeniach czy osobach związanych z tematem Najświętszego Serca¹⁵. Nietety, jak to bywa w takim entuzjastycznym klimacie, w morzu publikacji pojawiały się dzieła, które wniosły wiele nowego i dobrego dla formacji prezentowanego kultu, wręcz nawet i fundamentalne, ale też i takie, które nie miały bezpośredniego z nim związku. W tym także czasie z biurk uczonej schodzą dzieła pogłębiające zagadnienie ikonografii Najświętszego Serca.

Pod koniec XIX w. można odnotować nowy znaczący krok. Teologowie włączają do swoich podręczników temat pobożności i kultu Najświętszego Serca Pana Jezusa. Dla niniejszej publikacji wybraliśmy tylko dwa nurty, w których mieszczą się badania tychże specjalistów. Nurt teologiczny: „miłość Chrystusa do nas”, reprezentowany przez Luigiego Billota i Cristiana Pescha, często przedstawiany w sposób scholastyczny, wyróżniający materię podstawową kultu, i nurt „filozoficzno-psychologiczny”, związany z L. Leroyem, którego następnie naśladuje Josef Andreas Jungmann, który widzi serce jako organ objawienia się osoby, wraz z jej uczuciami i serdecznością¹⁶.

W tym okresie w sposób znaczący rozwinęła się praktyka pierwszych piątków miesiąca, która łączyła pobożność Najświętszego Serca z kultem eucharystycznym, konstruując wizję królewskości Najświętszego Serca i przygotowując sprzyjający grunt do poświęcenia rodzaju ludzkiego temu Sercu.

W „złotym wieku Najświętszego Serca 1815–1915” zostało założonych wiele zgromadzeń zakonnych, które to w swoich nazwach miały Najświętsze Serce, a miejscowości Lourdes i Paray-le-Monial stały się celami pielgrzymek, dzięki którym Kościół w tamtych czasach prezentował swoją tożsamość w modernistycznym społeczeństwie¹⁷.

Pierwsza doniosła wypowiedź magisterium Kościoła na temat kultu Najświętszego Serca to encyklika *Annum Sacrum* papieża Leona XIII z 1899 r. Została ona zaprezentowana na początku roku jubileuszowego¹⁸. Ta papieska wypowiedź definitywnie każe milczeć wszystkim przeciwnikom kultu, którzy wówczas byli jeszcze w łonie Kościoła. W encyklice cała wspólnota Kościoła jawi się jako widzialny instrument propagujący społeczne Królestwo Najświętszego Serca w świecie; rów-

¹⁵ Wczytując się w publikację R. Tucciego zauważamy, że w tamtych czasach zajmowano się następującymi tematami: początek królestwa Najświętszego Serca w Hiszpanii, dziedzictwo, które zostawił Pérea Joseph (lub Tremblay), św. Jan Eudes, św. Gertruda, Lanspergi, Eckhart, Tauler; por. TUCCI, *art. cyt.*, s. 552–559.

¹⁶ Por. *tamże*, s. 561–565.

¹⁷ Por. CATTANEO, *art. cyt.*, s. 442.

¹⁸ Por. LEO XIII, *Annum sacrum*, ASS 31 (1898–1899), s. 646–651, po czym jest formuła *Ad Sacratissimum Cor Jesu formula consecrationis recitanda*, ASS 31 (1898–1899), s. 651–652.

nocześnie Kościół poświęca temu Sercu świat, który przekracza próg nowego wieku, a równocześnie walczy on przeciw laicyzacji i sekularyzacji, i przeciw tym ruchom, które tym zjawiskom towarzyszą¹⁹

Liturgia Kościoła rzymskokatolickiego poprzez ogłoszenie encykliki otrzymała święto *Sacratissimi Cordis Jesu* określone rangą *I classis*.

Po tej papieskiej wypowiedzi wielu uczonych, nie tylko teologów, zaczyna studiować kult z różnych punktów widzenia, analizując różne jego aspekty. Niektórzy sprawdzają autentyczność i wartość teologiczną obietnic zawartych w kulcie Najświętszego Serca, inni próbują precyzyjnie określić kult Serca Jezusa w połączeniu z Eucharystią, jeszcze inni zgłębiają relację między miłością natury Boskiej Jezusa a przedmiotem kultu, rozpalając tym samym bardzo gorące i żywe dyskusje²⁰

Obok tych gorących debat teologów o. Matteo Crawley-Boevey wraz z innymi zakonnikami przewodniczy akcji apostolskiej mającej na celu szerzenie królestwa Najświętszego Serca nad narodami, aby w ten sposób otrzymać światowy pokój i in-tronizować Najświętsze Serce w rodzinach²¹. Ta aktywność apostolska M. Crawley-Boeveya nie uchodzi uwadze papieża Piusa X. Podczas swojego pontyfikatu dedykował miesiąc czerwiec roku liturgicznego na szczególne praktyki pobożnościowe ku czci Najświętszego Serca: między innymi konsekrację rodzin temu Sercu i in-tronizację obrazu Najświętszego Serca w rodzinach²².

W czasie tej złotej epoki kultu Najświętszego Serca papież Benedykt XIV kanonizuje jeszcze dotąd błogosławioną Małgorzatę Marię Alacoque. Ten sam papież, osobiscie bardzo związany z omawianym kultem, dedykuje ołtarz w Bazylice św. Piotra na Watykanie Najświętszemu Sercu i św. Małgorzacie Marii Alacoque²³.

2. Wielkie encykliki XX w.

Pierwszą była promulgowana przez papieża Piusa XI *Miserentissimus Redemptor*²⁴, a zawiera ona racje, dla których Kościół celebrytuje i świętuje Najświętsze Serce Pana Jezusa i dla których ten kult jest potrzebny.

Jako pierwsze uszczegółowienie encyklika podaje, że ten kult to akt religijny, dzięki któremu nie tylko oddaje się cześć i uwielbienie za miłość Boga, ale i on

---

¹⁹ Por. F. DEGIORGI, *Il culto al Sacro Cuore di Gesù: forme spirituali, forme simboliche, forme politiche nei precessi di modernizzazione*, w: FATTORINI (red.), dz. cyt., s. 571–572.

²⁰ Por. TUCCI, *art. cyt.*, s. 571–572.

²¹ Por. A. HAMON, *Royal triomphe* (Histoire de la dévotion au Sacré Coeur 5), Paris 1940, s. 297–309.

²² Por. B. BORDIN, *Il Sacro Cuore di Gesù. Storia e dottrina del culto liturgico devozioni e pii esercizi* (Celebrare la fede 1), Padova 1992, s. 28.

²³ Por. *tamże*.

²⁴ Por. PIUS IX, *Miserentissimus Redemptor*, AAS 20 (1928), s. 165–178.

sam w sobie objawia esencję Boga, jaką jest Boża miłość. Innym interesującym motywem jest połączenie wydarzeń historycznych związanych z jansenizmem i pierwszą wojną światową. Papież w kulcie Najświętszego Serca widzi Bożą arkę pokoju, która oświeca świat i jego badania naukowe, które — jego zdaniem — mają przynieść ludzkości nade wszystko poznanie miłości Jezusa ku wszystkim, a równocześnie sprawić, aby poprzez kult Najświętszego Serca miłość ta została odwzajemniona. Mając taki fundament, papież proponuje różne ogólne formy pobożności: konsekrację i zadośćuczynienie, czyli ofiarę złożoną przez ludzkość Bogu za to wszystko, co od Niego otrzymaliśmy; wdzięczność za świadomość potrzeby przebaczenia za popełnione grzechy. Jako zadośćuczynienie dokument podkreśla praktykę godziny świętej i Komunię św. wynagradzającą. Taka aktywność duchowa człowieka cieszy Boga i dotyka właśnie Serca Jezusa, które przebite cierpiało i cierpi, i znosi w swoim Mistycznym Ciele „czas człowieka grzesznego”. Taka praktyka zadośćuczynienia i pocieszenia, zdaniem papieża, nie może być wyłącznie prywatna, ale musi być publiczna i zorganizowana, tak jak prezentuje się współczesne zło²⁵.

Do tego dokumentu została dołączona także formuła *Aktu wynagrodzenia Najświętszemu Sercu Pana Jezusa*²⁶, która powinna być odczytana każdego roku w dniu święta. W tej formule w sposób generalny zostały wskazane grzechy społeczności ludzkiej, za które czyni ona akt wynagradzający. W pierwszym wersecie aktu są wykazane następujące zachowania: „zapomnienie, niedbalstwo, lekceważenie”, następnie „grzeszna oziębłość” i „obrazy” zadane Sercu Jezusa.

W trzecim wersecie znajduje się długa lista szczególnych win, które opisują środowisko historyczne epoki i jej społeczeństwa:

brak skromności i wszelki bezwstyd w życiu i strojach, liczne sidła demoralizacji zastawione na niewinne osoby, profanacja dni świętych, ubliżanie Jezusowi i Jego świętym, zniewagi skierowane przeciw papieżowi i całemu stanowi kapłańskiemu, zaniedbania i wstrząsające świętokradztwa, nawet zbezczeszczenie samego Sakramentu Boskiej Miłości.

Ten katalog win tłumaczy i odpowiada na pytanie, dlaczego papież napisał i ogłosił encyklikę *Miserentissimus Redemptor*.

W sposób liturgiczny celebrowanie Kościoła została wzbogacona rok później dekretem *Quo plenius*²⁷, który przedstawił nowe oficjum i nowy formularz Mszy św., w których można zidentyfikować wiele elementów pochodzących z nauczania jezuitów i z dziedzictwa magisterium Kościoła. Starano się euhologicznie wyrazić, w sposób szeroki i żywy, miłość Pana Jezusa.

²⁵ Por. F. DEGLI ESPOSTI, *La teologia del Sacro Cuore di Gesù. Da Leone XIII a Pio XII*, Roma 1967, s. 137–138.

²⁶ Por. PIUS IX, *Precatio piacularis ad Sacratissimum Cor Jesu*, AAS 20 (1928), s. 179.

²⁷ Por. SACRA CONGREGATIO RITUUM, *Quo plenius*, AAS 21 (1929), s. 44–77. Wskazane strony podają także zaprezentowane oficjum brewiarzowe dla święta.

Między wieloma publikacjami, które mówiły o Najświętszym Sercu Pana Jezusa, na szczególną wzmiankę zasługuje powstałe w tamtych czasach dzieło, jak dotąd na ten temat najobszerniejsze, autorstwa Augusta Hamona SJ²⁸. Czytelnik może w nim zapoznać się z kontekstem historycznym, w jakim rodziło się święto, pobożność i kult, a zarazem z racjami teologicznymi i dążeniami jego propagatorów.

Innym znaczącym krokiem w kierunku wzmocnienia kultu Najświętszego Serca Pana Jezusa było ogłoszenie przez papieża Piusa XII encykliki *Haurietis aquas*²⁹. Była ona promulgowana w setną rocznicę ogłoszenia święta w 1856 r. Już we wstępie autor zauważa, że kult Najświętszego Serca w Kościele ma nierozzerwalny związek z Duchem Świętym i łaską. Papież deklaruje się opiekunem tego związku i obrońcą kultu Najświętszego Serca przed różnymi oskarżeniami, a nawet brakiem szacunku, a zarazem Kościołowi w swoim magisterium przedstawia jego fundamenty biblijne, patrystyczne i teologiczne.

W pierwszej części encykliki są omówione podstawy doktrynalne kultu. Papież podkreśla, że rdzeniem Starego Testamentu jest ściśle przymierze zawarte między Bogiem a jego narodem wybranym. Przymierze to jest wyrażone poprzez różne wydarzenia—obrazy z życia Mojżesza, jak i treścią Ksiąg: Ozeasza, Izajasza, Jeremiasza i Pieśni nad pieśniami, które mogą być symboliczną antycypacją Serca Jezusa. Są one symboliczną prefiguracją Serca Jezusa, Jego ofiary, posłuszeństwa, miłości, które należąc do osoby Słowa—Chrystusa, ten specjalny kult w sposób szczególny usprawiedliwiają³⁰.

Druga część dzieła to studium nad kultem, nad jego przedmiotem. Według papieża kult ma swój fundament w symbolizmie miłości nieskończonej, która ma swoje pełne spełnienie w tajemnicy wcielenia, gdzie natura boska i ludzka łączą się w jedynej osobie Słowa. Prawdziwy kult jest zwrócony ku miłości Bożej i ludzkiej, którą Chrystus miał dla rodzaju ludzkiego. Papież podkreśla, że taki kult od zawsze istniał w świadomości wiernych i ewoluował, aż do uznania Serca Jezusa za symbol miłości³¹.

Trzecia część nauczania papieskiego wskazuje sposób, w jaki wierni mogą oddawać cześć Sercu Jezusa. Ta praktyka, zdaniem autora, bazująca na Piśmie Świętym, Tradycji Kościoła i teologii, propagowana i chwalona przez papieży, a nawet dana i rekomendowana przez Jezusa, jest rodzajem *itinerarium*, odpowiednim, aby nabywać doskonałość, gdyż nie tylko w czasach minionych, ale i w teraźniejszych jest obroną i przynosi owoce w całym Kościele, rozpalając miłość, fundament pokoju³².

²⁸ Por. A. HAMON, *Historie de la dévotion au Sacré Coeur*, t. I–V, Paris 1923–1940.

²⁹ Por. PIUS XII, *Haurietis aquas*, AAS 48 (1956), s. 309–353.

³⁰ Por. DEGLI ESPOSTI, *dz. cyt.*, s. 240.

³¹ Por. *tamże*, s. 241.

³² Por. *tamże*, s. 241–242.

Następny papież, Jan XXIII, jeszcze przed otwarciem obrad Soboru Watykańskiego II wypowiedział się na temat trzech świąt: Imienia, Serca i Krwi Jezusa Chrystusa Odkupiciela, w których jest zawarta pobożność do Najświętszego Serca. Uwidocznili on, że w przeszłości ta pobożność była praktykowana przez pobożne dusze, a wprowadzona w pobożne serca *trionfa pure nei templi e negli istituzioni che da esso presero nome e risonanza*³³ (triumfuje także w świątyniach i instytucjach, które od niego wzięły nazwę i wydźwięk. tł. wł.).

W mszale opublikowanym w 1962 r., według wskazań papieża Jana XXIII, i tak zwanej reformy Piusowej, znajdujemy omawianą uroczystość jako *feria sexta post dominicam II post Pentecosten, in festo Sacratissimi Cordis Jesu* i wotywę *Missa de Ssmo Corde Jesu*³⁴.

Także w *bestsellerze* Cipriana Vagagginiego, wydrukowanym w 1965 r., *Il senso teologico della liturgia*, dzieła fundamentalnego dla miłośników liturgii, zostało podkreślone, że pobożność do Najświętszego Serca zajmuje miejsce wyjątkowe. Jest ona w jakimś stopniu esencją o życiowym i uczuciowym znaczeniu, refleksją na temat dogmatu o miłości Chrystusa i całej Jego osoby. Refleksją nad dogmatem „ukrytym” w sposób „symboliczny w tej części Jego ciała, którym jest Jego serce z ciała”³⁵.

3. Sobór Watykański II i reforma posoborowa

Przeglądając prezentację Annibale Bugninięgo, zawartą w jego publikacji książkowej odnośnie do reformy liturgicznej, niestety, zaledwie dwa razy znajdujemy informację o uroczystości Najświętszego Serca Pana Jezusa, która była rozpatrywana przez *Consilium* w świetle orzeczeń soborowych wraz ze wspomnieniem o Niepokalanym Sercu Maryi. Wspomnienie maryjne umiejscowione zostało w cyklu roku liturgicznego w sobotę po uroczystości Najświętszego Serca³⁶.

Natomiast reforma posoborowa w swoich księgach liturgicznych wpisuje uroczystość Najświętszego Serca do mszału, kalendarza i liturgii godzin³⁷. Cały ten

³³ Cyt. GIOVANNI XXIII, *Tre grandi devozioni: il Nome, il Cuore, il Sangue di Gesù Cristo Redentore*, AAS 52 (1960), s. 305.

³⁴ Cyt. *Missale Romanum ex decreto SS. Concilii Tridentini restitutum Summorum Pontificum cura recognitum. Editio typica 1962. Edizione anastatica e introduzione*, red., M. SODI, A. TONIOLO (Monumenta Liturgica Piana 1), Libreria Editrice Vaticana 2007, s. 463–464, 876–878.

³⁵ Cyt. C. VAGAGGINI, *Il senso teologico della liturgia. Saggio di liturgia teologica generale*, Roma 1965⁴, s. 620.

³⁶ Por. A. BUGNINI, *La riforma liturgica (1948–1975). Nuova edizione riveduta e arricchita di note e di supplementi per una lettura analitica* (Bibliotheca Ephemerides Liturgicae Subsidia 30), red. A. Pistoia, A.M. Triacca, Roma 1997, s. 311, 320.

³⁷ Por. *Missale Romanum ex decreto Sacrosancti Oecumenici Concilii Vaticani II instauratum auctoritate Pauli PP VI promulgatum. Editio typica altera*, Libreria editrice Vaticana 1975, s. 861–862.

zbiór tekstów to rodzaj dziedzictwa, które ma być pielęgnowane i przekazane wier-
nym Kościoła posoborowego.

Rodzajem walutacji posoborowej jest wypowiedź odnośnie do kultu Najświę-
szego Serca Pana Jezusa zawarta w dokumencie *In ecclesiasticam futurorum*³⁸.
Niestety, tylko w punkcie 65 tego dokumentu czytamy, że podczas nauczania w semi-
nariach święto Najświętszego Serca ma być zaprezentowane w sposób zwięzły, tak,
aby alumni nabyli wiedzę co do święta wprowadzonego do cyklu roku liturgicznego³⁹.

Z wielu dzieł opublikowanych na temat Serca Pana Jezusa po Soborze Waty-
kańskim II chcemy zaprezentować kilka refleksji pochodzących z magisterium
papieskiego i wybranych teologów.

Papież Jan Paweł II już w pierwszej swojej encyklice, *Redemptor hominis*
z 1979 r., zaznacza, że

odkupienie świata — owa wstrząsająca tajemnica miłości ... jest w swoim najgłę-
bszym rdzeniu „usprawiedliwieniem” człowieka w jedynym ludzkim Sercu: w Sercu
Jednorodzonego Syna (nr 9)⁴⁰.

Natomiast rok później, w *Dives in misericordia* papież podkreśla, że Kościół
wyznaje i głosi miłosierdzie Boże, zwracając się do Serca Chrystusa, niejako pun-
ktu centralnego, gdzie miłosierna miłość Ojca objawia się jako misja zbawcza
Mesjasza – Syna Człowieczego (por. nr 13)⁴¹.

Prowadząc studium w sposób historyczny, należy odnotować fakt wizyty Jana
Pawła II w *Sacré Coeur* na *Montmarte* 1 czerwca 1980 r., tzn. jeszcze przed opub-
likowaniem encykliki *Dives in misericordia*, podczas której papież nauczał, że
chrześcijanie nie są tylko wezwani do medytowania i kontemplowania miłości
Jezusa, ale ich rola to uczestniczenie w liturgii – centrum wiary. Ona jest dla nich
miejscem, gdzie składają kult miłości miłosiernej, „która objawiła się w Sercu
Jezusa”⁴².

W tym mszale znajduje się ogólny kalendarz rzymski, w którym czytamy: *Sacratissimi Cordis Jesu, Sollemnitatis* (feria VI post dominicam secundam post Pentecosten), s. 118; *Officium Divinum ex decreto Sacrosancti Oecumenici Concilii Vaticani II instauratum auctoritate Pauli PP VI promulgatum. Liturgia Horarum iuxta ritum romanum. Editio typica altera*, t. III, Libreria editrice Vaticana 1987, s. 544–561; *Missale Romanum ex decreto Sacrosancti Oecumenici Concilii Vaticani II instauratum auctoritate Pauli PP VI promulgatum Ioannis Pauli II cura recognitum. Editio typica tertia*, Città del Vaticano 2002, s. 492–495.

³⁸ Por. SACRA CONGREGAZIONE PER L'EDUCAZIONE CATTOLICA, *In ecclesiasticam futurorum*, Not 15 (1979), s. 526–565.

³⁹ Por. *tamże*, s. 564.

⁴⁰ Por. IOANNES PAULUS II, *Litterae encyclicae „Redemptor hominis” ad venerabiles Fratres in Episcopatu, ad Sacerdotes et Religiosas Familias, ad Ecclesiae filios et filias, nec non ad universos bonae voluntatis homines, Pontificali eius Ministerio ineunte, 4 martii 1979, AAS 71 (1979), s. 257–324.*

⁴¹ Por. IOANNES PAULUS PP. II, *Litterae encyclicae „Dives in misericordia” ad episcopos, sacerdotes et christifideles totius catholicae ecclesiae de divina misericordia, 30 novembris 1980, AAS 72 (1980), s. 1177–1232.*

⁴² Cyt. GIOVANNI PAOLO II, *Visita al Sacré Coeur di Montmarte, 1 giugno 1980*, w: TENZE, *Insegnamenti di Giovanni Paolo II, 1980 gennaio – giugno*, t. III, 1. *Tipografia Poliglotta Vaticana*, 1980, s. 1631–1632.

Po tym rodzaju wprowadzenia odnośnie do Najświętszego Serca, umieszczonym w papieskim magisterium w latach 1985–1986, Jan Paweł II podczas modlitwy na Anioł Pański zaprezentował swoje refleksje wpływające z poszczególnych wezwań zawartych w litanii do Najświętszego Serca Pana Jezusa⁴³. Według niego Serce Jezusa objawia Majestat Boży. Ten Majestat wnika w ludzkie Serce Syna Maryi i ukrywa się w nim. W taki oto sposób objawia się „ustępliwość (*condiscendenza*) Boga”, kiedy „boskie życie pulsuje w sercu ludzkim”⁴⁴ (tł. wł.). A miesiąc później papież dodaje, że Serce Jezusa tętni „rytmem sprawiedliwości i miłości na miarę Bożą” To serce jest sanktuarium — ośrodkiem życia duchowego. Każde ludzkie serce to rezonans mówiący, „czym żyje ludzki duch” Według papieża sprawiedliwość Boża dana człowiekowi równocześnie jest darem Jego miłości⁴⁵.

Pomimo tak obszernego i głębokiego nauczania papieskiego, według Andrea Tassarolego, pokolenia współczesne nie chcą wznosić „kultu do czegoś, choćby to była jakaś rzecz bardzo święta, ale pragną spotkania osobowego z Jezusem Chrystusem, osobą bosko-ludzką” (tł. wł.). W tym spotkaniu Serce Jezusa jest symbolem miłości Boga, który objawia się jako Bóg, który daje i ofiaruje. Autor tej wypowiedzi, badając wszystkie postawy Jezusa Chrystusa – Zbawiciela, którego serce zostało przebite, orzeka, że „nikt nie ma miłości większej” od Niego. Jezus Chrystus miłuje osobiście, darmowo, jednocząc osoby węzłem przyjaźni, angażując się konsekwentnie⁴⁶. Serce Jezusa jest „skutecznym znakiem zrealizowania się tej miłości w historii i życiu Kościoła”⁴⁷ (tł. wł.).

Chociaż od uroczystej proklamacji Najświętszego Serca Pana Jezusa minęło już wiele lat, badania naukowe tego zagadnienia nie ustają. Nade wszystko środowisko jezuitów proponuje czytelnikom szeroki horyzont dociekań i refleksji. Właśnie w taki sposób prezentuje się seria zatytułowana *Studi sul Cuore di Cristo*⁴⁸.

W 1999 r. Kościół katolicki obchodził setną rocznicę poświęcenia rodzaju ludzkiego Najświętszemu Sercu. W tym to roku zostały wyartykułowane dwa głosy. Pierwszy pochodzi od papieża Jana Pawła II, natomiast drugi od jezuity Enrico Cattaneo.

⁴³ Por. CZ. DRAŻEK, J. DUTKA (opr.), *Serca sercu. Rozważania Jana Pawła II na miesiąc czerwiec*, Kraków 1987.

⁴⁴ Cyt. GIOVANNI PAOLO II, *L'infinita Maestà del Padre è nascosta nel Cuore del Figlio. Domenica 16 giugno. Angelus Domini*, w: TENZE, *Insegnamenti di Giovanni Paolo II, 1985 gennaio – giugno*, t. VIII, 1. *Tipografia Poliglotta Vaticana*, Libreria Editrice Vaticana 1985, s. 1856.

⁴⁵ Por. TENZE, *La giustizia si rivela come Amore infinito. Domenica 14 luglio. Angelus Domini*, w: TENZE, *Insegnamenti di Giovanni Paolo II, 1985 luglio – dicembre*, t. VIII, 2. *Tipografia Poliglotta Vaticana*, Libreria Editrice Vaticana 1985, s. 125.

⁴⁶ Por. A. TESSAROLO, *Il Cuore di Gesù: dalla teologia alla spiritualità*, RiPL 25 (1987), nr 144, s. 52–55.

⁴⁷ Cyt. *tamże*, s. 56.

⁴⁸ Oto kilka publikacji zamieszczonych w serii: J. GALOT, *Al centro dell'amore. Il mistero del cuore di Gesù*, (*Studi sul Cuore di Cristo*), Roma 2003; K. RAHNER, *Teologia del Cuore di Cristo* (*Studi sul Cuore di Cristo*), Edizioni ADP, Roma 2003; G. DE ROSA, *Ho sete! La devozione al sacro Cuore ieri e oggi*, (*Studi sul Cuore di Cristo*), ADP, Roma 2005.

Papież podczas swojej siódmej wizyty apostołskiej w Polsce 11 czerwca 1999 r. wygłosił orędzie, którego tytuł w oficjalnym wydaniu nauczania papieskiego brzmi: *La nuova evangelizzazione alla luce del Sacro Cuore impone di far comprendere al mondo che il cristianesimo è la religione dell'amore*⁴⁹ („Nowa ewangelizacja w świetle Najświętszego Serca wymaga, aby świat zrozumiał, że chrześcijaństwo jest religią miłości”, tł. wł.). W tym orędziu papież w sposób otwarty orzekł, że popiera kult Najświętszego Serca i dodaje odwagi wszystkim, którzy go propagują, poprzez formy i język dostosowany do współczesnego człowieka.

Także dzisiaj trzeba tak prowadzić wiernych, aby wpatrywali się z uwielbieniem w tajemnicę Chrystusa, Boga—Człowieka, a przez to stawali się ludźmi życia wewnętrznego, którzy słyszą i realizują powołanie do nowego życia, do świętości, do wynagradzania, które jest apostołskim współczesnictwem w dziele zbawiania świata; ludźmi, którzy przygotowują się do nowej ewangelizacji, dostrzegając w Sercu Chrystusa serce Kościoła: świat musi koniecznie zrozumieć, że chrześcijaństwo jest religią miłości⁵⁰.

Właśnie Serce Jezusa Zbawiciela zachęca i wskazuje miłość Ojca, który tak „umiłował świat, że Syna swego Jednorodzonego dał” (J 3,16)⁵¹.

Natomiast E. Cattaneo w swoim artykule, z którego podczas tego studium już korzystaliśmy, cytuje głosy opowiadające się za i przeciw kultowi Najświętszego Serca. Stąd artykuł ten jest rodzajem jego oceny. Według E. Cattaneo historycy, tacy jak Adolfo Omodeo, w kulcie tym widzą duchową słabość Kościoła, który zwraca uwagę na kult zastępczy — Najświętsze Serce, gdyż nie jest on w stanie ożywiać wiary w jej centralnych tajemnicach⁵². Natomiast Giorgio Candeloro zaznacza, że Kościół XIX w. propagował kultы bardziej dostosowane do społeczności słabo wykształconych, ponieważ grupy wykształcone, niestety, powoli oddalały się od Kościoła⁵³. Pozytywną i całościową ocenę wyraził Fulvio de Gorgi, według którego wartości antropologiczno-egzystencjalne, psychologiczne i symboliczne, wszystkie one obecne w kulcie Najświętszego Serca, można zobaczyć w Kościele XIX w., który wówczas włączył się w proces modernizacji, doświadczając procesu modernizacji w swym eklezjalnym ciele⁵⁴.

Ostatnie dostępne nam i obszernie studium tej pobożności zaprezentowane na początku XXI w. pochodzi od Daniela Menozziego — profesora uniwersytetu we Florencji. On to po szczegółowej analizie kultu Najświętszego Serca w epilogu swego dzieła podkreśla funkcję polityczną pobożności do Najświętszego Serca

---

⁴⁹ Cyt. GIOVANNI PAOLO II, *Messaggio nel centenario della consacrazione del genere umano al Cuore Divino di Gesù*. „*La nuova evangelizzazione alla luce del Sacro Cuore impone di far comprendere al mondo che il cristianesimo è la religione dell'amore*”. Venerdì 11 giugno, w: GIOVANNI PAOLO II, *Insegnamenti di Giovanni Paolo II, 1999 gennaio – giugno*. T. XXII, 1. Tipografia Poliglotta Vaticana, Libreria Editrice Vaticana 2002, s. 1293.

⁵⁰ Cyt. JAN PAWEŁ II, *Bóg objawia swą miłość w Sercu Jezusa. Orędzie Jana Pawła II na stulecie poświęcenia ludzkości Najświętszemu Sercu Pana Jezusa*, w: OsRomPol 9–10 (1999), s. 15.

⁵¹ Por. *tamże*.

⁵² Por. CATTANEO, *art. cyt.*, s. 443.

⁵³ Por. *tamże*, s. 444.

⁵⁴ Por. *tamże*.

w magisterium Kościoła XIX w. D. Menozzi zauważa, że poprzez nauczanie papieża Jana Pawła II kult Najświętszego Serca jest wskazany „jako lekarstwo przeciw złu modernizmu», w odniesieniu do konstruowania «cywilizacji miłości», czyli «królestwa Serca Jezusa»⁵⁵ (tł. wł.). Poprzez beatyfikację w 1993 r. s. Faustyny Kowalskiej, a następnie przez jej kanonizację w 2000 r., papież wzmocnił kult Najświętszego Serca obrazem przeszytego boku Jezusa miłosiernego, z którego wypływają promienie i któremu Kościół przedstawia swoje prośby zadośćuczynienia za zło współczesnego świata⁵⁶. Papieżowi rzymskiemu kult ten został przydzielony, aby wyraźniej wskazał on obecność Kościoła w historii. Prof. Menozzi, konkludując, twierdzi, że kult Najświętszego Serca Pana Jezusa dostosowuje „reguły życia społecznego do fundamentalnych pryncypiów moralnego życia katolickiego” i sprzyja tworzeniu „cywilizacji miłości” poprzez ten kult „w publicznych strukturach instytucjonalnych”⁵⁷ (tł. wł.).

4. Zakończenie

Kończąc, oddajmy głos Bernardino Bordinowi, któremu się wydaje, że pobożność do Najświętszego Serca po wielu głosach aprobujących ją i rozpoznających jako ważną w magisterium Kościoła, czy to poprzez wypowiedzi papieskie, czy przez praktykę duszpasterską i duchową prawie w każdym kraju, dzisiaj nie jest tak bardzo praktykowana. Jak to zjawisko wyjaśnić?⁵⁸

Należy nade wszystko przypomnieć, że współczesne modernistyczne społeczeństwo, w którym żyje Kościół, ma potrzebę nowych inicjatyw duchowych i duszpasterskich, które często nie identyfikują się z pobożnością z przeszłości. Oprócz tego Sobór Watykański II na pierwszym planie postawił raczej fundament liturgiczno-duchowy integralnej osoby ludzko-boskiej Jezusa Chrystusa Zbawiciela aniżeli wyodrębniony jakiś Jego aspekt. Jezus jest „kims” więcej niż Jego Serce⁵⁹.

Analizując niektóre podstawowe elementy pobożności do Najświętszego Serca Pana Jezusa, jak praktyka pierwszych piątków miesiąca, przyjmowana w te dni Komunia św., koronka, litanie, które wierni zachowują, otrzymując pewność życia wiecznego, trzeba stwierdzić, że wiele z tych elementów nie jest dzisiaj tak rozumianych i praktykowanych przez posoborowych wiernych Chrystusa. Najlepsze współczesne doświadczenia duchowości są zakorzenione w lekturze biblijnej, w celebracji misterium paschalnego, w osobie Jezusa Chrystusa i w Jego zbawczym

⁵⁵ Cyt. D. MENOZZI, *Sacro Cuore. Un culto tra devozione interiore e restaurazione cristiana della società* (Sacro/santo 5), red. S. BOESCH GAJANO, P. BOUTRY, S. DITCHFIELD, R. RUSCONI, E. SAURER, F. SCORZA BARCELLONA, Roma 2001, s. 302–303.

⁵⁶ Por. *tamże*, s. 303.

⁵⁷ Cyt. *tamże*, s. 304.

⁵⁸ Por. BORDIN, *Il Sacro Cuore di Gesù. Storia e dottrina*, 31.

⁵⁹ Por. *tamże*.

misterium męki, śmierci i zmartwychwstania. Dlatego możemy uważać, że pobożność Najświętszego Serca jest zbyt częściowa i ze znaczącymi ograniczeniami⁶⁰. Co więcej, wyżej wymienione praktyki pobożnościowe wydają się ofiarować perspektywę łatwego wejścia do nieba, które we współczesnym społeczeństwie, co można dostrzec np. w opracowaniach Yvesa Congara, nie jest już w ten sposób rozważane.

Na koniec należy podkreślić, jak to wskazuje B. Bordin, że pobożność w swoich początkach i czasach swojego rozkwitu przyciągnęła wiele osób do Jezusa Chrystusa i do Kościoła, jako jedna z dróg, dzięki której można otrzymać zbawienie. Również dzisiaj cieszy się ona jeszcze dobrą praktyką w kościołach parafialnych, w których na ołtarzach bocznych znajdują się obrazy Najświętszego Serca. Dzisiaj praktyka pierwszych piątków miesiąca jest w Polsce bardzo zakorzeniona; podobnie miesiąc czerwiec dedykowany kultowi Najświętszego Serca; również pierwszy piątek jako dzień sakramentu pojednania i odwiedzin osób chorych.

Ta pobożność, jeśli będzie złączona, według kryteriów posoborowych, z integralnym widzeniem osoby Jezusa Chrystusa i ze sprawowaniem Jego jedyne go misterium zbawczego, może dać jeszcze wiele dorodnych owoców duchowych⁶¹.

Chociaż obraz Najświętszego Serca nie jest już dominującym na polu duszpasterskim całego Kościoła⁶², jak również i w Polsce, niemniej jednak od kultu Jezusa Chrystusa miłosiernego otrzymał nowy „fundament” i nową siłę. W wielu polskich parafiach jest obraz Jezusa Chrystusa miłosiernego z napisem „Jezu ufam Tobie” Promienie, które wychodzą z Serca Jezusa, ta obfitość łask i Bożej miłości, ofiarują wiernym formację, poprzez którą żyją oni uczuciowo tą dosyć nową duchowością, a dzięki niej oddają cześć Bogu i czują się przynagleni do miłowania jeszcze bardziej swoich bliźnich.

W XIX i XX w. Kościół katolicki wprowadził święta i msze wotywno do swojego liturgicznego kalendarza, m.in.: Najdroższą Krew Chrystusa (1849 r.), Najświętsze Serce Pana Jezusa (1856 r.), Jezusa Chrystusa Króla wszechświata (1925 r.), Jezusa Chrystusa Wiecznego i Najwyższego Kapłana (1935 r.). Z tego spisu wynika, że Kościół poprzez liturgię i formację liturgiczną po Rewolucji Francuskiej w 1789 r., kiedy została zanegowana historyczność Jezusa Chrystusa i mandat Kościoła, ofiarował wiernym różne obrazy Jezusa Chrystusa. Jak odnotowuje E. Cattaneo, w życiu duszpasterskim i nie tylko należy włączyć te obrazy w Tajemnicę Paschalną⁶³ — ikonę Jezusa Chrystusa ukrzyżowanego i zmartwychwstałego, dogmat — figura *par excellence* wiary.

⁶⁰ Por. *tamże*, s. 32.

⁶¹ Por. *tamże*.

⁶² Por. CATTANEO, *art. cyt.*, s. 449.

⁶³ Por. *tamże*.

Il culto del Sacro Cuore di Gesù. La panorama storico-teologica

Sommario

Il Pontefice Benedetto XIII già nel 1729 respinge la richiesta di approvazione della festa di Sacro Cuore proveniente dal re di Portogallo, dall'ordine della Visitazione e da molti vescovi. Qualche anno dopo il Pontefice Clemente XIII, dopo aver ricevuto le richieste, nel 1765 permette di celebrare la festa del Sacro Cuore in Polonia e Portogallo.

L'Ottocento iniziò in modo più significativo per la devozione sunnominata. Tramite l'opera di Alfonso Muzzarelli, finalmente si precisò che parlando del Cuore di Gesù ci si riferiva in modo unitario all'umanità di Cristo e alla Persona del Verbo incarnato. Quindi parlando del Cuore di Gesù si voleva intendere in senso metaforico e simbolico proprio l'amore di Gesù Cristo Dio e Uomo.

Gesuita Giovanni Perrone, professore del Collegio Romano, per la prima volta inserì nel trattato dell'incarnazione la dottrina sul Sacro Cuore. Lo seguirono subito altri teologi. Occorre ricordare anche che nel medesimo tempo nacque il Movimento dell'Apostolato della Preghiera, con l'obiettivo di diffondere la devozione al Sacro Cuore. Il rappresentante più conosciuto di questo Movimento è Henri Ramière S.J.

In tale clima Pio IX, anch'egli sotto influsso del riformatore dell'Ordine Benedettino in Francia Prosper Guéranger, nel 1856 proclamò l'estensione della festa del Sacro Cuore di Gesù a tutta la Chiesa.

La prima grande enciclica sulla devozione al Sacro Cuore *Annum Sacrum* fu di Leone XIII nel 1899, all'inizio dell'Anno Giubilare. In essa l'intera Chiesa si presenta come strumento visibile della diffusione del Regno sociale del Sacro Cuore nel mondo, e nello stesso tempo la medesima Chiesa consacra al Sacro Cuore il mondo che attraversa la soglia del nuovo secolo. Altre encicliche sul culto di Sacro Cuore sono di Pio XI, *Miserentissimus Redemptor* e di Pio XII *Haurietis aquas*.

La riforma dopo il Vaticano II nei suoi nuovi libri liturgici ha descritto la solennità nei punti seguenti: messale, calendario, breviario, e tutta questa abbondanza di testi ha lasciato un'eredità che deve essere coltivata e trasmessa ai fedeli della Chiesa postconciliare.

Il papa Giovanni Paolo II già nel sua prima enciclica *Redemptor hominis* nel 1979 evidenzia che *la redenzione del mondo – tremendo mistero dell'amore* è nel Cuore di Gesù Cristo; «un luogo» della pienezza della giustizia per i cuori di molti uomini (cfr., RH 9). Invece un anno dopo, nel suo nuovo insegnamento *Dives in misericordia* sottolinea che la Chiesa professa e proclama la misericordia di Dio, rivolgendosi a Cuore di Cristo, punto centrale in cui l'amore misericordioso del Padre si rivela come la missione salvifica del Messia – Figlio dell'uomo (cfr., DM 13). Negli anni 1985–1986 Pontifex Maximus durante la preghiera dell'Angelus Domini presenta le sue riflessioni bassate sui componenti contenuti nella litania al Sacro Cuore di Gesù.

Nonostante così profondo l'insegnamento papale, secondo Andrea Tassarolo, le generazioni contemporanee non vogliono *il culto a un «qualcosa» (sia pure una cosa santissima) ma l'incontro personale* con Cristo intero umano-divino. In questo incontro il Cuore di Gesù è il simbolo di Dio carità, che si presenta come Dio che dona e offre.

Pur dalla proclamazione ufficiale della devozione del Sacro Cuore sono già passati molti anni, la ricerca sull'argomento non si fermò. Soprattutto nell'ambiente dei Gesuiti si propone al lettore un'ampio orizzonte dei diversi riflessioni scritti. Così si presenta la loro collana intitolata *Studi sul Cuore di Cristo*.

Nel 1999 la Chiesa cattolica ha festeggiato il centenario della consacrazione del genere umano al Sacro Cuore. In quell'anno furono presentati due voci. Il primo è del Pontefice Giovanni Paolo II e il secondo del Gesuita Enrico Cattaneo. Il Pontefice durante il suo settimo viaggio apostolico in Polonia l 1 giugno 1999 presentò il messaggio «La nuova evangelizzazione alla luce del Sacro Cuore impone di far comprendere al mondo che il cristianesimo è la religione dell'amore». Invece E. Cattaneo nel suo articolo presenta le voci favorevoli e sfavorevoli riguardo al culto di Sacro Cuore, facendo una valutazione.

L'ultimo abbondante studio dell'argomento è stato presentato all'inizio del XXI secolo dal professore della storia della Università di Firenze Daniele Menozzi. Nel epilogo del suo libro sottolinea la funzione politica del esaminato culto nel magistero della Chiesa novecentesca. Dall'insegnamento di Giovanni Paolo II si evidenzia, che il culto del Sacro Cuore è presentato *come «rimedio ai mali del moderno» in vista della costruzione della «civiltà dell'amore» ossia «il regno del Cuore di Gesù»*. Tramite la beatificazione della mistica polacca s. Faustyna Kowalska nel 1993 e nel 2000 la sua canonizzazione, il Pontefice ha rafforzato il culto al Sacro Cuore con l'immagine del costato ferito di Gesù misericordioso, da cui escono i raggi, e a cui la Chiesa presenta la sua supplica della riparazione per i mali del mondo moderno.